

POJETÍ VÝUKY GEOGRAFIE: OVĚŘOVÁNÍ EKOLOGICKÉ VALIDITY VÝZKUMNÉHO NÁSTROJE

CONCEPTIONS OF GEOGRAPHY TEACHING: EXPLORING THE ECOLOGICAL VALIDITY OF AN ASSESSMENT TOOL

Petr Knecht¹, Michaela Spurná¹, Eduard Hofmann¹

¹ Katedra geografie, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Poster představuje výzkumný projekt podpořený Grantovou agenturou ČR (2023–2025), jehož cílem je ověřit ekologickou validitu hodnotícího nástroje pro zkoumání pojetí výuky geografie u učitelů a studentů učitelství.

Klíčová slova: pojetí výuky geografie, geografické vzdělávání, ekologická validita

Abstract

The poster introduces a research project recently funded by the Czech Science Foundation (2023–2025) which aims to verify the ecological validity of an assessment tool for exploring conceptions of geography teaching in pre-service and in-service teachers.

Keywords: conceptions of geography teaching, geography education, ecological validity

1 ÚVOD

Poster představuje výzkumný projekt, jehož cílem je ověřit ekologickou validitu hodnoticího nástroje pro zkoumání pojetí výuky geografie u učitelů a studentů učitelství. Dosud nám není znám výzkumný nástroj, který by dokázal měřit pojetí výuky geografie, a jenž by současně byl ověřen ve školní praxi.

2 TEORIE

S využitím Catlingovy typologie pojetí výuky geografie (Catling, 2004) jsme vytvořili sebehodnotící dotazník s vysokými mírami validity a reliability (Knecht & Spurná, 2022). Otázka, zda výzkumný nástroj odpovídá reálnému jednání v běžném každodenním životě, je velmi důležitá a vyžaduje ověření ekologické validity (Ladouce et al., 2017). Důvodem ověřování ekologické validity dotazníku je analýza použitelnosti hodnoticího nástroje pro zvýšení kvality výuky geografie prostřednictvím seznamování studentů učitelství a učitelů s více pojetími výuky geografie. To souvisí s výzkumnou otázkou, zda je možné použít sebehodnotící dotazník jako nástroj pro reflexi a zlepšení kvality výuky geografie.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Cílem projektu je zjistit, zda údaje získané v sebehodnotícím dotazníku korespondují s reálným jednáním učitelů ve třídě zachyceným čtyřmi nezávislými pozorovateli. Výzkum je postaven na pozorování tří vyučovacích hodin pomocí pozorovacího archu vlastní konstrukce CGT-ECOVAL. Do pozorovacího archu se zaznamenávají (kvanti- i kvali-) projevy jednotlivých pojetí výuky geografie. Na pozorování výuky navazuje nestrukturovaný rozhovor, který je realizován s učiteli a studenty učitelství po skončení pozorování. K ověření ekologické validity výzkumného nástroje v první fázi výzkumu využíváme stratifikovaný náhodný soubor 27 učitelů 2. stupně ZŠ. V druhé fázi budeme zkoumat soubor 30 studentů učitelství geografie. Třetí fáze výzkumu na souboru 9 studentů a 9 učitelů ověřuje, zda sebehodnotící dotazník transformovaný do uživatelsky přívětivého sebediagnostického nástroje Geo4tea (Geography for teachers, dostupný na Geo4tea.com) a doplněný oborovědidaktickými doporučeními může mít vliv na zvýšení kvality výuky. Práci s aplikací Geo4Tea a oborovědidaktickými doporučeními chápeme jako krátkodobou intervenci (angl. short-time

intervention; Streitberger, Haltenberger, & Ohl, 2021) a kvalitu výuky redukuje na „pestrost vyučování a učení“ (Janík et al., 2016, s. 341) jako specifickou oborovědidaktickou komponentu reprezentovanou cíleným využíváním různých pojetí výuky geografie studenty a učiteli v pozorované výuce. Z hlediska teoretických modelů kvality výuky se tedy pohybujeme na úrovni třídy a v rovině nabídky (srov. model kvality výuky využívaný v šetření TIMSS; Schmidt & Cogan, 1996).

4 VÝSLEDKY

Aktuálně provádíme kvantitativní a kvalitativní pozorování tří vyučovacích hodin zeměpisu a rozhovory s 27 učiteli 2. st. ZŠ rozdělenými podle preferovaných pojetí výuky geografie (devět pojetí po třech respondentech). Jelikož se jedná o první rok řešení, nemůžeme v tuto chvíli prezentovat ani předběžné výsledky. Přesto bychom rádi představili náš výzkumný záměr prostřednictvím posteru. Jsme přesvědčeni, že i tento typ předběžných sdělení má na vědeckých konferencích smysl, neboť bychom rádi zvýšili povědomí odborné veřejnosti o našem projektu a nastínili jeho teoretickou, metodologickou a praktickou relevanci pro širší komunitu výzkumníků v pedagogice. V posteru bude informace o tom, proč je zkoumání ekologické validity důležité, co lze očekávat od ověření ekologické validity, se zvláštním zřetelem k výzkumné nejistotě spočívající v tom, že ve světle výzkumných zjištění mohou některé dimenze hodnotícího nástroje nabývat nízkých hodnot ekologické validity.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Tento výzkum je ojedinělý v tom, že ukazuje dialektický vztah mezi teorií a praxí. Nástroj pro hodnocení pojetí výuky geografie vznikl na základě dat získaných od reprezentativního souboru českých učitelů zeměpisu. Nástroj již nyní pomáhá učitelům analyzovat jejich převládající pojetí výuky geografie a nabízí jim další smysluplné alternativy. V případě, že se výzkumný nástroj ukáže jako ekologicky validní, bude potvrzena praktická využitelnost Catlingovy typologie pojetí výuky geografie. Díky tomu bude možné napomáhat učitelům i studentům učitelství se zkvalitňováním vlastní výuky a přivést žáky na pokročilou úroveň geografického myšlení.

PODĚKOVÁNÍ

Příspěvek vznikl s podporou projektu GAČR GA23-05617S s názvem: Pojetí výuky geografie: ověřování ekologické validity výzkumného nástroje.

6 LITERATURA

- Catling, S. (2004). An understanding of geography: The perspectives of English primary trainee teachers. *GeoJournal*, 60, 149–158. <https://doi.org/10.1023/B:GEJO.0000033575.54510.c6>
- Knecht, P., & Spurná, M. (2022). Does specialisation in geography teaching determine teachers' conceptions of geography teaching? *International Research in Geographical and Environmental Education*, 31, 242–260. <https://doi.org/10.1080/10382046.2021.1970967>
- Janík, T., Slavík, J., Mužík, V., Trna, J., Janko, T., Lokajíčková, V., & Zlatníček, P. (2016). *Kvalita (ve) vzdělávání: obsahově zaměřený přístup ke zkoumání a zlepšování výuky*. Masarykova univerzita.
- Ladouce, S., Donaldson, D. I., Dudchenko, P. A., & Ietswaart, M. (2017). Understanding minds in real-world environments: Toward a Mobile cognition approach. *Frontiers in Human Neuroscience*, 10, 694. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2016.00694>
- Schmidt, H. W., & Cogan, L. S. (1996). Development of the TIMSS context questionnaires. In M. O. Martin & D. L. Kelly (Eds.), *Third international mathematics and science study (TIMSS). Technical report. Volume 1*. Boston College.
- Streitberger, S., Haltenberger, M., & Ohl, U. (2022). Intervention research design in the context of professionalizing future geography teachers: Specific potentials of qualitative and quantitative designs using the example of two empirical studies. In E. Artvinli, I. Gryl, J. Lee, & J. T. Mitchell (Eds.), *Geography teacher education and professionalization* (s. 25–46). Springer.